

Riigikogu korruptsioonivastase erikomisjoni istungi protokoll nr 98

Tallinn, Toompea

Esmaspäev, 30. mai 2022

Algus 13.15, lõpp 14.43

Juhataja: Riina Sikkut (esimees)

Protokollija: Anu Kärtner (nõunik)

Võtsid osa:

Komisjoni liikmed: Paul Puustusmaa, Mati Raidma, Valdo Randpere

Komisjoni ametnikud: konsultant Vivian Pöld, Riigikogu Kantselei avalike suhete osakonna kommunikatsiooninõunik Maris Meissaar

Puudusid: Priit Sibul ja Marko Šorin

Päevakord:

1. Nädala töökava kinnitamine
2. Lobi-ümarlaudade kokkuvõtte ja teema käsitlemise edasiste plaanide arutelu
3. Huvide deklaratsioonide kontrollimine 2022. aastal
4. Info ja muud küsimused

1. Nädala (30. mai-3. juuni 2022) töökava kinnitamine

Paul Puustusmaa juhtis tähelepanu sellele, et nii korruptsioonivastase erikomisjoni kui ka Kaitsepolitsei ameti ning viimase suunamisel ka Riigikogu Kantselei finantsosakond tegeleb komisjoni aseesimehe kohta EKRE liikmetelt laekunud pöördumisega. Pöördumine sisaldab kahtlusi, et V. Randpere on Eesti-Tai, Eesti-Kambodža, Eesti-Laose, Eesti-Vietnami ja Eesti-Myanmari parlamendigruppide liikmena ning ise Tais tegutseva ettevõtte omanikuna kasutanud Riigikogu liikme kuluhüvitisi komanderinguteks neisse riikidesse ning oma sealsete kulude katmiseks. Niisuguste kahtluste tõttu oleks korrektne komisjoni aseesimehel end taandada. Riigikogu liikme Kert Kingo osas laekunud avalduse käsitlemisel tehti talle niisugune ettepanek ning kohane on olla järjepidev.

Valdo Randpere juhtis tähelepanu, et Riigikogu liikme Kert Kingo osas toimub kriminaalmenetlus, mida viib läbi Kaitsepolitseiamet. V. Randpere osas Kaitsepolitseiametile esitatud avaldust käsitles Kaitsepolitseiamet selgitustaotlusena ning Riigikogu Kantselei finantsosakonna vastus kinnitab, et V. Randpere ei ole neis riikides avalike vahendite arvel komanderingus käinud ega oma sealsetid kulusid kuluhüvitiste arvelt katnud. Seega on võrdlus K. Kingo osas laekunud pöördumisega kohatu.

Otsustati:

1.1. Kinnitada nädala töökava (konsensus: Paul Puustusmaa, Mati Raidma, Valdo Randpere, Riina Sikkut).

2. Lobi-ümarlaudade kokkuvõte ja teema käsitlemise edasiste plaanide arutelu

Esimees Riina Sikkut tundis puudust komisjoni liikme Priit Sibulast, kes viimasel kolmest ümarlauast aktiivselt osaledes nimetas, et ta seisukoht on lobitegevuse reguleerimise teemal viimasel ajal muutunud. Sh andis P. Sibulale olulist sisendit paneeldiskussioonis osalenud Anti Poolametsa (EKRE) sõnavõtt, mis kinnitas, et kohalike omavalitsuste tegevuses on vaja oluliselt rohkem avalikustamist huvide esindamise osas. Ümarlaudade ettekannetest sai komisjon ülevaate rahvusvahelisest kogemusest ning mitmed soovitusel. Samuti avaldas Justiitsministeerium ülevaate lobikohtumiste kvartaalse avalikustamise esimese aasta kogemuse põhjal¹. Kõige rohkem on lobikohtumisi toimunud minister Tanel Kiigega. **R. Sikkuti** hinnangul on lobistidega suhtlemise hea tava ametiisikutele rakendunud ning selle vastuvõtt on olnud toetav nii ametiisikute kui ka huvikaitsjate poolt ja tekkinud on senisest suurem läbipaistvus ametiisikute kohtumiste osas. Ilmselge on ootus, et edaspidi avalikustaksid oma kohtumised lobistidega ka Riigikogu liikmed. Lobitegevuse võimaliku reguleerimise osas on võimalik teha seda nii rangete reeglite kehtestamise kui ka enesekontrolli abil ning kiireimaks ja mõistlikumaks võiks pidada lahendust, kus analoogiliselt ministrite ja teiste heas tavas nimetatud ametiisikutega hakkavad suhtlust lobistidega avalikustama Riigikogu fraktsioonid ja komisjonid. See tagaks suurema läbipaistvuse, kuid ei oleks põhjendamatult koormav. **R. Sikkut** küsis komisjoni liikmete tagasisidet.

Paul Puustusmaa nentis oma jätkuvat skepsist lobitegevuse reguleerimisel ja ütles, et Eesti ühiskonna väiksust ning „parim magustoit on teine eestlane“ mõtteviisi arvestades ei peaks lobitegevuse reguleerimisega kiirelt edasi liikuma.

Mati Raidma pidas oluliseks selgitada ja piiritleda, millised kohtumised kuuluksid avalikustamisele. Nt valijatega kohtumine võib paista lobikohtumisena, kuivõrd kõik esindavad oma huve ning niisuguste seisukohtade ärakuulamise ja diskussiooni kajastamine lobikohtumisena eeldaks kogu Riigikogu liikme igapäevase elu osas päevikupidamist.

Riina Sikkut kinnitas, et range seaduse osas lobitegevuse korrastamiseks puudub poliitiline üksmeel, sh Eesti ühiskonna väikesearvulisuse tõttu. Samas, lähtudes lobistidega suhtlemise hea tava põhimõtetest, mille kohaselt lobitöö on lobisti „otsene või kaudne struktureeritud ja organiseeritud suhtlus poliitikaotsuste mõjutamiseks“, siis kahtlemata suur osa poliitiku suhtlust niisuguse käsitluse alla ja avalikustamisele ei kuulu. Kui minister T. Kiik deklareeris aasta jooksul 52 lobikohtumist, siis see ei ole väga suur arv kohtumisi ega tekita ka ebaproportsionaalselt suurt administratiivset koormust.

Paul Puustusmaa leidis, et oluline on bürokraatiat juurde mitte tekitada.

Valdo Randpere pidas kohaseks teha algust fraktsioonide ja komisjonide, kuid mitte üksikisikute kohtumiste avalikustamisega. Kui iga Riigikogu liige peaks avalikustama oma kohtumised, siis võidakse kohtumisi hoopis vältima hakata. Fraktsiooniga kohtumistel on kindlasti ka lobisti jaoks suurem kaal, kuivõrd üks Riigikogu liige ei pruugi lobisti sõnumit piisavalt edasi viia.

Riina Sikkut kinnitas samuti, et iga Riigikogu liikme kohtumise raporteerimisele tuleks eelistada fraktsiooniga kohtumise avalikustamist ning selle ülesande täitmiseks tuleb ka fraktsioonide nõunikke koolitada.

Paul Puustusmaa ei nõustunud eelkõnelejatega kõigiti leides, et kohane on kaardistada mõjuisikud, kuivõrd mõjuisik mängib vahel suuremat rolli kui fraktsioon.

Mati Raidma nentis, et komisjonide ja fraktsioonide lobikohtumistena kvalifitseeruvad kohtumised ei pruugi sugugi lobikohtumiste eesmärki täita. Näiteks defineeruks lobikohtumisena riigikaitsekomisjoni kohtumine Eesti Krüptoraha Liiduga, kuid poliitika muutmiseni vms see ei viinud.

¹ Lobistidega suhtlemise hea tava ametiisikutele (heaks kiidetud Vabariigi Valitsuse 18.03.2021 otsusega) <https://www.just.ee/ministeerium-uudised-ja-kontakt/uudised/lobistidega-kohtumised>

Riina Sikkut resümeeris diskussiooni komisjoni ettepanekuna kaaluda komisjonide ja fraktsioonide lobistidega suhtlemise avalikustamist alates 2022. aasta sügisest istungijärgust. Kuivõrd kohtumiste avaldamine toimub kvartaalselt, siis lobikohtumiste esimene avalikustamine toimuks 2022. aasta oktoobri lõpul. Selleks on kohane valmistuda Riigikogu Kantselei ja Riigikogu juhatuse koostöös ning koolitada nõunikke.

Otsustati:

2.1 Teha ettepanek Riigikogu juhatusele rakendada Vabariigi Valitsuse poolt 18. märtsil 2022 heakskiidetud „Lobistidega suhtlemise hea tava“ p. 7 lobikohtumistest teavitamise kohustust alates 2022. aasta sügisest istungijärgust Riigikogu komisjonidele ja fraktsioonidele.

3. Huvide deklaratsioonide kontrollimine 2022. aastal

Riina Sikkut juhatas teema sisse viidates, et korruptsioonivastase seaduse (KVS) § 15 kohaselt on erikomisjonil või tema volitatud ametiisikul: 1) ainuõigus kontrollida kõrgemate ametiisikute (Vabariigi President, Riigikogu liige, Vabariigi Valitsuse liige, kohtunik, riigikontrolör, õiguskantsler, Eesti Panga juhtorgani liige, Vabariigi Presidendi Kantselei direktor, Riigikogu Kantselei direktor, samuti isik, kes täidab Vabariigi Valitsuse liikme juures nõustavaid ülesandeid kuni Vabariigi Valitsuse liikme volituste lõppemiseni, valitsusasutuse juht, ministeeriumi kantsler ja asekanterid, Riigikantselei direktor) huvide deklaratsioone; 2) õigus kontrollida kõiki registrile esitatud deklaratsioone. 2019. aastal kontrollis komisjon Riigikogu ja Vabariigi Valitsuse liikmete, 2020. aastal Riigikogu liikmete, 2021. aastal Riigikogu uute liikmete ja KVS 2021. aastal jõustunud muudatusega huvide deklaratsiooni esitamise kohustuse saanud asekanterite ja poliitiliste nõunike huvide deklaratsioone. Huvide deklareerimise tähtaeg on 31. mai. Täna sel istungil on kohane otsustada isikute ring, kelle huvide deklaratsioone kontrollida ning volitada nõunikku seda kontrolli läbi viima. Justiitsministeerium on rõhutanud, et huvide deklaratsiooni abil ei otsita süütoendeid korruptsiooni kohta, vaid see on eelkõige deklarandi enesekontrolli meede. Kõrgematest ametiisikutest, kelle deklaratsiooni kontrollimise ainuõigus on komisjonil, tegelevad igapäevase enesekontrolliga nt kohtunikud, kel on taandamiskohustus, kui neil on seos nt mõne menetlusosalise või nende esindajaga. Samuti toimub igapäevane enesekontroll majandusotsuseid tegevatel ametiisikutel.

Mati Raidma pidas oluliseks huvide deklaratsiooni korrektse esitamise kohustuse täitmist.

Valdo Randpere nimetas, et deklaratsioonid on avalikud, sh on neile ajakirjanduse juurdepääs, mis on samuti distsiplineeriv.

Riina Sikkut juhtis tähelepanu sellele, et huvide deklareerimine on pigem ennetav meede ja kohane on veenduda, et kõik deklarandid on esitanud deklaratsioonid ning kui ilmneb, et kohaliku omavalitsuse deklarantidest on selle kohustuse täitnud näiteks alla 80-90%, tuleb teada saada, miks ei ole seda kohustust täidetud.

Valdo Randpere leidis, et kontrollida tuleks komisjoni liikmete huvide deklaratsioone ning pidas kohatuks olukorda, et deklaratsiooni esitamise kohustus ei ole õigusliku järelmiga pidestatud.

Riina Sikkut tõi välja, et kohtumistel õiguskaitseasutuste juhtidega soovitati kontrollida huvide deklaratsioone isikutel, kes on sattunud õiguskaitseasutuste huviorbiiti ning iga kontrollimise puhul tuleb uurida deklaratsioonide dünaamikat, kuivõrd ühe aasta andmed annavad vähe teavet. Mitme aasta kõrvutamisel saab teha järeldusi, kui nt varades või kohustustes on olulised muutused.

Valdo Randpere kinnitas dünaamika jälgimise olulisust, kuid rõhutas, et hoolimata komisjoni korduvatest sellekohastest ettepanekutest Rahandusministeeriumile, Justiitsministeeriumile ning Maksu- ja Tolliametile ei ole niisugune automatiseeritud kontroll tänapäeval võimalik.

Mati Raidma nõustus Valdo Randpere seisukohaga, et efektiivne kontroll on võimalik automatiseeritult, st lahendusega, mis võimaldab operatiivselt hinnata kohustuste ja vara dünaamikat.

Riina Sikkut viitas Justiitsministeeriumi ning Maksu- ja Tolliameti esindajatega toimunud kohtumisele, kus kinnitati, et olemasolevasse süsteemi enam muudatusi ei tehta, kuid uue arendamisel arvestatakse ka nende ettepanekutega.

Valdo Randpere leidis, et automatiseeritud kontroll, mis võimaldaks vaadelda aastate lõikes toimunud muudatusi ei ole IT-mõttes keeruline arendus, see võimaldaks ka toimingupiirangu rikkumisi jälgida. V. Randpere tegi ettepaneku kontrollida nende deklarantide huvide deklaratsioone, kes esmakordselt 2021. aasta sügisel toimunud kohalike omavalitsuste volikogude valimistel valituks osutasid.

Riina Sikkut pidas kohaseks kontrollida, et kohalike omavalitsuste deklarantidel oleksid huvide deklaratsioonid esitatud ning deklaratsioone kontrollida neil, kes esmakordselt selles rollis huvide deklaratsioonid esitasid.

Paul Puustusmaa juhtis tähelepanu sellele, et osa kohalike omavalitsuste volikogudest on täiesti uued toimunud ühinemiste tõttu. Kas kontrollida tuleks uute kohalike omavalitsuste juhte, kes on varem juhtinud teisi kohalikke omavalitsusi?

Riina Sikkut tõi välja, et Eestis on 79 kohalikku omavalitsust ning deklarante on väga palju.

Valdo Randpere soovitas kontrollida juhuvalimiga valitud 100 uuel kohalike omavalitsuste deklarandil.

Riina Sikkut leidis, et Riigikogu liikmetest on kohane lisaks korruptsioonivastase erikomisjoni liikmetele kontrollida ka 10 juhuvalimiga leitud Riigikogu liikme huvide deklaratsioone.

Otsustati:

3.1. Volitada korruptsioonivastase erikomisjoni nõuniku välja selgitama huvide deklareerimise tähtajalise kohustuse täitmist kohalikes omavalitsuses (KVS § 13 lg 1 p 2) ning kui huvide deklareerimise kohustus on täidetud alla 90 % kohaliku omavalitsuse deklarantidest, juhtida tähelepanu kohustuse täitmise vajalikkusele (konsensus: Paul Puustusmaa, Mati Raidma, Valdo Randpere, Riina Sikkut).

3.2. Volitada korruptsioonivastase erikomisjoni nõuniku kontrollima deklaratsioone kohalike omavalitsuste 100 deklarandil (KVS § 13 lg 1 p 2), kes sel alusel 2022. aastal esmakordselt esitasid huvide deklaratsiooni. Kontrollitavad 100 deklaranti leitakse juhuvalimi abil (konsensus: Paul Puustusmaa, Mati Raidma, Valdo Randpere, Riina Sikkut).

3.3. Volitada korruptsioonivastase erikomisjoni nõuniku kontrollima korruptsioonivastase erikomisjoni liikmete huvide deklaratsioone ning juhuvalimi abil leitud 10 Riigikogu liikme deklaratsioone (konsensus: Paul Puustusmaa, Mati Raidma, Valdo Randpere, Riina Sikkut).

4. Info ja muud küsimused

4.1. Komisjon on planeerinud käesoleva istungijärgu ajal käsitleda haldusmenetluse kasutamise kohustuslikkust riigi juriidiliste isikute poolt avalikest vahenditest finantsteenuste pakkumisel, ajendiks Maaelu Edendamise Sihtasutuse seisukoht, mille kohaselt haldusmenetlust tuleb rakendada vaid turutingimustest soodsamalt finantsteenuseid pakkudes. Komisjoni 25. oktoobri 2021 istungil uuriti Rahandusministeeriumi ja Justiitsministeeriumi osavõtul haldusmenetluse rakendamist riigi juriidilistes isikutes ning resümeeriti:

- 1) Rahandusministeerium teeb ülevaate haldusmenetluse rakendamisest riigi juriidilistes isikutes;
- 2) Justiitsministeerium viib läbi koolituse ja/või jagab teavet muul viisil riigi juriidilistele avalikest vahenditest mitteturutingimustel vahendite jagamise kohta

Rahandusministeerium teatas, et ülevaadet ei ole tehtud ning teeb ettepaneku käsitleda teemat sügisel. Justiitsministeerium ei ole vastanud.

Otsustati:

4.1. Komisjon pöördub kirjaga Justiitsministeeriumi ja Rahandusministeeriumi poole saamaks ülevaate juhtumitest, kui riigi juriidiline isik pakub finantsteenuseid turutingimustel, avalikest

vahenditest, avaliku ülesande täitmisel ning on vaja rakendada haldusmenetlust ning millisel juhul ei ole avalikke ülesandeid täites finantsteenuste pakkumisel haldusmenetluse rakendamine vajalik.

4.2. Riina Sikkut viitas komisjoni 16. mai 2022 istungile, kui komisjoni liige Paul Puustusmaa edastas komisjonile EKRE liikmete avalduse uurida Riigikogu liikmete Yoko Alenderi ja Valdo Randpere kuluhüvitiste kasutamist reisidel riikidesse, mille parlamendirühma liikmed nad on. Sama avaldus esitati ka Kaitsepolitseiametisse, kust see suunati Riigikogu Kantsleisse. Riigikogu Kantslei finantsosakond vaatas üle nende Riigikogu liikmete kuluhüvitiste kasutuse ning nii Kaitsepolitseiameti kui Riigikogu Kantslei finantsosakonna vastused on komisjoni liikmetele edastatud 19. mail ja 26. mail 2022. Riigikogu Kantslei finantsosakonna andmetel ei ole Valdo Randpere Riigikogu XIV koosseisu ajal käinud töölähetuses neis riikides ega saanud kuluhüvitistest katta ka oma kulusid seal. Riigikogu Kantslei finantsosakond andis ülevaate Yoko Alenderi lähetustest, leides, et lähetused on olnud õiguspärased ning kuludokumendid korrektsed.

Paul Puustusmaa leidis, et Kaitsepolitseiamet ning Riigikogu Kantslei finantsosakond ei vastanud õigesti ning esitatakse uus päring. EKRE fraktsiooni jaoks on solvav, et korruptsioonivastase erikomisjoni aseesimees, kelle kohta avaldus esitati, ei astunud tagasi.

Valdo Randpere juhtis vastuseks Paul Puustusmaa varasemale väitele huvide konflikti kohta tähelepanu sellele, et Riigikogu liikme Kert Kingo osas viib kriminaalmenetlust läbi Kaitsepolitseiamet, mille osas teostab järelevalvet Riigikogu julgeolekuasutuste järelevalve erikomisjon, mille aseesimees on Kert Kingo.

4.3. Vastavalt 16. mai 2022 istungil otsustatule käsitles komisjon kirja projekti uurimaks HTMi kiirtestide hangete kujunemise otsuseprotsesse. 26. mail 2022 ilmus ajalehes „Eesti Päevaleht“ artikkel „Haridusministeerium tegi kiirtestide müünud ettevõttele kopsaka ettemaksu“, millest nähtus, et enne Selfdiagnostics OÜ-lt kiirtestide soetamise otsust oli ministeeriumis teave teiste ja võimalikult soodsamate pakkumiste kohta, samuti tehti väljakuulutamisetega läbirääkimistega hankemenetluse käigus ja turuhinnast kõrgema hinnaga soetatavate testide eest ettemaks 1.7 miljonit eurot, mis on 1/3 koguhinnast (5.132 miljonit eurot).

Valdo Randpere uuris, kas EKRE fraktsioon plaanib minister Liina Kersnat umbusaldada.

Paul Puustusmaa vastas, et teema on aktuaalne. Kiirtestide soetamiseks ettemaksu tegemisest ei teatud kuni viimase ajani midagi. Käesoleval ajal ei ole teada, kas ministri osas algatatakse menetlus hankereeglite rikkumise tõttu. Komisjonil ei ole kohane läbi viia paralleelmenetlust.

Riina Sikkut leidis, et sõltumata umbusalduse avaldamise võimalikkusest on vaja teada kuidas toimivad ministeeriumi otsuseprotsessid, sh hangete läbiviimisel ning pidas kummaliseks, et ministeerium ei maininud komisjonile ettemaksu tegemist. Oluline, et ministeeriumi otsuseprotsessid oleksid nii avalike vahendite kasutamisel kui riigi elu korraldamisel läbipaistvad ning soovis teada, kuidas ministeeriumis reeglid ja protsessid toimivad.

Valdo Randpere nentis, et komisjon sai istungil ministeeriumist ülevaate selle kohta, et kõik on korras, kuid ilmneb ka teisi andmeid. Samas ei ole välistatud, et sarnased protsessid oleksid võinud juhtuda ka mujal. Haridus- ja Teadusministeeriumi hanke otsused olid paljuskü tingitud sellest, et seni kiirtestide soetanud Sotsiaalministeerium seda ei teinud. Kohane oleks ministeeriumide üleselt saada kindlus, et riigis otsused valmivad läbipaistvalt ja korrektselt nii praegu kui ka ettevaatavalt.

Paul Puustusmaa vastas, et Riigikontroll kontrollib avalike vahendite kasutamise korrektsust.

Riina Sikkut pidas oluliseks uurida ka kaitsevaldkonna hankeid ning Riigi Kaitseinvesteeringute otsuseprotsesse. Haridus- ja Teadusministeeriumi osas on kohane saada ülevaade juba tehtud otsuseprotsessidest, samuti sellest, kuidas sügisel vajalikuks osutuvate erakorraliste kulude (COVID, kooliealiste põgenike haridus, jne) otsused tehakse.

Mati Raidma nõustus, et läbipaistmatuid otsuseid võib olla ka teistes ministeeriumides ning sügis toob uued hanked, mille vastavuses nõuetele tuleks kindel olla.

Valdo Randpere tundis huvi, miks kõik ministeeriumid ei kasuta hankimisel Riigi Tugiteenuste Keskuse Süsteemi.

Riina Sikkut arvas, et alati ei ole kohane piirata ministeeriumi pädevust kiiresti midagi soetada.

Komisjoni liikmed pidasid vajalikuks saada ministeeriumide ülene ülevaade töökorraldusest ja sisereeglitest, mis tagavad käesoleva aasta sügisel saabuda võiva uue COVID-10 laine, koolikohustuslike põgenike ja muid kiireloomulisi lahendeid nõudvate otsuste korrektsuse ja läbipaistvuse.

(allkirjastatud digitaalselt)

Riina Sikkut
juhataja

(allkirjastatud digitaalselt)

Anu Kärtner
protokollija